

Firenze és környezetének zsidósága. Az olasz zsidóság gyökerei

Villányi Benjámín, MSc

Talán a magyar zsidók előtt kevésbé ismert Itália zsidósága, alig néhány magyar szerző foglalkozik csak a témával, ezek közül a legfontosabb *Munkácsi* két kötete és *Szabolcsi* (1904) *Olasz zsidók között* című munkája, ami az elmúlt években jelent meg újra. Firenze zsidóságának történetét bemutató legkiemelkedőbb mű a világhírű, szintén Firenzében született tudós rabbi, *Umberto Cassuto* (1918) *Gli ebrei a Firenze nell'età del Rinascimento* című monográfiája, ez azonban sajnos nem állt rendelkezésre.

A leggyakoribb tévedés hazánkban, hogy az olasz zsidók mind szefárdiak, azaz az Ibériai-félszigetről származnak. Ahhoz, hogy pontosíthassuk ezt a hibás állítást, érdemes pár szót ejteni arról, hogy miképpen alakult ki Itália zsidó közössége. Az első említést a Tanakh részét nem képező *Makkabeusok I. könyve* teszi, amelyben Júda Makkabi két követet küld Rómába (8:17), ám ennek hitelességét néhányan megkérdőjelezik, de az biztos, hogy a Makkabeusok felvették a diplomáciai kapcsolatot a Római Birodalommal, hogy szövetségre lépjenek a Szeleukida Birodalom ellen. Mások kereskedőként jutottak el Rómába, és ekkoriban igen jelentős volt a betérés, a prozelitizmus is. Hitközségüket megszervezték, és Rómában több sírkövük is előkerült,¹ hasonlóan Pannónia provinciához. Az I. zsidó háborúról és a második Szentély i.sz. 70-ben bekövetkezett pusztulásáról *Josephus Flavius* is részletesen beszámol, *Cassius Dio* pedig a vereséggel végződött *Bar Kokhba*-felkelésről. Előbbit megőrkítő építészeti emlék *Titus diadalíve*, amelyen a győzelmi menet körülhordozott menóra is látható. A levert lázadások eredményeképpen nagy számú zsidó rabszolgát hurcoltak el Rómába, és kitiltották őket Jeruzsálemből, ami alapjaiban változtatta meg a zsidó nép és a vallás sorsát.

A sors furcsa játéka emiatt, hogy a leghosszabb ideje megszakítás nélkül működő zsidó gyülekezet épp Rómában található. Ez képezi a legrégebbi és legfontosabb csoportját az olasz zsidóknak. Legfőbb központjaik napjainkban Róma, Milano, Torino és nem utolsósorban Firenze, ahol a szertartások liturgiája elkülönül a többi közismertebb csoporttól. Történetileg őket követi az áskénáz zsidók bevándorlása, akik Dél-Franciaországból és a német területekről költöztek át az üldöztetések miatt.²

¹ Részletesebben lásd *Munkácsi* (1944) 9–33. oldalon olvasható ismertetőjét *Jean-Baptiste Frey* (1936) *Corpus Inscriptionum Judaicarum* című kötetben található tanulmányáról.

² A Pfalzi Választófejedelemségből *II. Ruprecht* tiltotta ki a zsidókat 1391-ben – a környéken található a zsidó közösségéről híres Speyer és Worms is, de önálló szabad császári városok (*Freistädte*) voltak. Tulajdonukat

Firenze és környezetének zsidósága. Az olasz zsidóság gyökerei

Villányi Benjámín, MSc

Az előbbieket a mai Olaszország északnyugati részén található *Asti* környékén leltek új hazára, ugyanis 1394-ben *VI. Őrült Károly* rendeletében kitiltotta a zsidókat Franciaországból. *Asti*, *Fossano* és *Moncalvo* városokba menekülők önálló imarendet, az *Appam-nuszáchot* követték. Napjainkban az áskenázok legfontosabb városa *Trieszt*, ahová az Osztrák–Magyar Monarchiából is érkeztek zsidók. Korábban az északkeleti részen található *Gorizia* és *Fiume* is számottevő közösséggel rendelkezett, utóbbiban viszont Dalmáciából betelepült szefárd zsidók kerültek túlsúlyba.³

Időrendben az utolsó csoport a szefárdoké, őket 1492-ben tiltotta ki Spanyolországból az *Alhambra-rendelet* által Kasztíliai Izabella és Aragóniai Ferdinánd, illetve szintén az ő nyomásukra 1497-ben I. Mánuel portugál király. Nagyon sok menekülő választotta Itáliát, többen a Nápolyi Királyságba költöztek, de ez is spanyol befolyás alá került, és 1541-re el kellett hagyniuk ezt az országot is. A legnagyobb szefárd központok így Róma, Ancona (Pápai Állam), Velence, Padova (Velencei Köztársaság), Modena (önálló hercegség),⁴ Ferrara (előbb modenai, majd pápai fennhatóság alatt) és Livorno lettek, utóbbiról még ejtünk pár szót. Mivel 1593-ban VIII. Kelemen pápa *Caeca et obdurata Hebraeorum perfidia* rendelete értelmében a Pápai Államból Róma és Ancona kivételével kitiltotta a zsidókat, az ettől északabbra fekvő városokban tudott hosszabb távon megtelepedni a zsidóság, emiatt *Toscana* fontos helyé vált számukra. A XVI. századtól kezdve túlnyomórészt gettókba kényszerültek Itália-szerte, az első Velencében létesült 1516-ban (*Szabolcsi* (1908) V/29. o.), míg az utolsóak az északnyugati Piemontban a XVIII. század első felében. Ezek egy része Napóleon hódításaival, míg döntő hányada csak az újraegyesítés idején, az 1860-as években szűnt meg. Érdeemes még megjegyezni, hogy a különféle eredet és az erős politikai széttagoltság az egyes közösségek vallási szokásaiban is jelentős eltérést okozott, ezért akár városról városra eltérő minhágot követnek az egyes zsinagógákban. Országos szövetség, az *Unione delle comunità ebraiche italiane* (UCEI) csak 1987-ben alakult meg. A hitközségek együtt nem alkottak

elkobozta, és a nagybátyja, *I. Ruprecht* által alapított Heidelbergi Egyetemnek adományozta. Ha a tárgyak között voltak is héber nyelvű kódexek, azok a későbbi években eltűntek. Viszont 1584-ben *Ulrich Fugger* halálával a gyűjteménybe kerültek zsidó témájú művek is. Ezért amikor 1622-ben a könyvtárat elrabolták a Heidelberget kifosztó katolikus seregek, a Fuggerek gyűjteményével ezeket a zsidó kéziratokat is a Vatikánba szállították. Mint kiderült, nem messze készítésük helyétől, ugyanis egy jelentős részét Firenzében vásárolta *Gianozzo Manetti*, Fugger ügynöke (a másik rész Krétáról származik). Bővebben lásd *Munkácsi* (1944) 94–99. o. *Umberto Cassuto* (1935) *I manoscritti palatini ebraici della Biblioteca apostolica vaticana e la loro storia* című műve alapján.

³ Ezekről a városokról részletesebben ír *Morgani* (1979) *Ebrei di Fiume e di Abbazia (1441–1945)* és *Bon* (2004) *Le Comunità ebraiche della Provincia italiana del Carnaro: Fiume e Abbazia (1924–1945)* című monográfiájában.

⁴ Részletesebben lásd *Bonilauri – Maugeri szerk.* (1999) *Le Comunità ebraiche a Modena e a Carpi – Dal medioevo all'età contemporanea* című tanulmánykötetét.

Firenze és környezetének zsidósága. Az olasz zsidóság gyökerei

Villányi Benjámín, MSc

szervezetet, csak egy-egy egyeztetésről tudunk, mint például 1416-ban Bolognában (*Perani* (2002) 29. o.), amit az 1418-as Forlì városában tartott gyűlés zárt le, ahol az észak-itáliai városok képviselői megállapodtak, hogy V. Márton pápához küldöttséget intézzenek előjogaik biztosítása érdekében, és az ehhez szükséges anyagi fedezetet adó révén megszerezzék (*Salvadori* (2000) 19. o.).

A firenzei zsidó közösség kialakulása

Firenzét az i.e. I. században alapították és *Florentia* néven volt ismert, egy katonai táborból fejlődött ki az *Arno* folyó északi partján. Helye nagy jelentőséggel bírt, ugyanis a Rómát a birodalom északi részével összekötő *Via Cassia* itt vezetett. Feltételezések szerint ekkoriban létezett egy kis zsidó közösség a falakon kívül a folyó déli partján, a mai *Oltrarno* negyed területén, ahol az említett út a *Ponte Vecchio* elődjén keresztül a városba vezetett. Tudjuk, hogy a középkori Toscanában nem Firenze volt az első, *Luccában* már a X. században, *Pisában* a XII. században volt zsidó közösség, míg a XIII. században *Sienában* a városi fegyveresek között találhatunk zsidót. Firenzéből a XIII–XIV. századból származó feljegyzéseken olvashatunk zsidó személyekről. 1303 és 1306 között prédikált a *Santa Maria Novella* templomban a boldoggá avatott *Giordano da Rivalto*, avagy pisai Giordano, akinek feljegyzett beszédeiben több antiszemita utalás található, feltételezhetően a helyiekre irányulóan. Tájékozottságát bizonyítandó megemlítette, hogy tanult a zsidók nyelvén, majd áttért állítólagos német szentkép- és ostyagyalázásokra, mely gyalázatokon felháborodva végül is a keresztények lemészárolták a zsidókat (*Salvadori* (2000) 9–10. o.). Hallgatóságával azt nem közölte, hogy ezek valótlán vádak voltak 200 évvel korábbról, továbbá ez okozta a Rajna menti zsidó közösségek (Worms, Speyer, Mainz, Trier) pusztulását az első keresztes hadjárat alatt 1095–1096-ban. Ahogy azt sem, hogy sokszor a helyi püspökök, úgy mint *mainzi Ruthard*, *wormsi Adalbert* vagy *speyeri Johannes* maguk próbálták a zsidók életét megmenteni – sajnos sokszor sikertelenül.⁵

A zsidóellenes érzelmek nem csak a köznép körében terjedtek, hanem a befolyásosabb firenzei polgárság érdekében is állt a zsidók életkörülményeinek, gazdasági tevékenységének megnehezítése. Itália ekkoriban Európa iparosodottabb vidékei közé tartozott, ezen kívül a távolsági kereskedelmet egyértelműen ők uralták. E gazdasági ügyletek finanszírozásához

⁵ Magyarokra nézve kedvező, hogy az *Emicho* vezette fosztogató csőcseléket végül *Könyves Kálmán* magyar király győzte le csatában Moson környékén, és a „kereszteseket” túlnyomórészt leöltte.

Firenze és környezetének zsidósága. Az olasz zsidóság gyökerei

Villányi Benjámín, MSc

természetesen fejlett pénzügyi rendszerre volt szükség. A bankok kialakulása is a gazdag itáliai kereskedővárosokhoz, például Firenzéhez, Genovához és Velencéhez köthető, maga a bank szó az olasz *banca* szóból származik, ami a vásárokon kihelyezett pénzváltó padot jelentette, hiszen a különböző városokban eltérő pénzeket használtak (lásd *Ligeti* (2006) 18. o.). A pénzváltási tevékenység a későbbiekben kibővült kölcsönök nyújtásával, váltók leszámítolásával, kifizetések teljesítésével. Ahogy bővültek ezek a bankok, kirendeltségeket kezdtek el nyitni a különböző városokban, ezért egy vásárra igyekvő gazdának vagy mesterembernek nem kellett magával pénzt vinnie az útra, hanem elég volt csak egy igazolást magánál tartania, hogy a másik városban rendelkezik pénzzel. Ezek a bankok a XI. századtól kezdve gyors növekedésnek indultak, szerteágazó és összetett tevékenységük napjainkban is elismerésre méltó. Firenzében a pénzváltók céhe (*Arte del Cambio*) 1202-ben alakult meg, székházuk a mai *Piazza della Signoria* téren álló Generali palota helyén állt. A bankházak Firenzében családokhoz köthető kereskedőtársaságok keretében üzemeltek, ilyenek például az *Acciaiuoli*,⁶ a *Bardi* és a *Peruzzi* család bankháza, később pedig a *Medicieké*. Firenze pénzügyi ügyleteit lényegében kizárólag ez a három család bonyolította, befolyásuk értelemszerűen hatalmas volt. Hogy érzékeltethessük e társaságok jelentőségét, *Renouard* (1964) ismertet egy feljegyzést egy 1336-os megrendelésről, mely szerint a *Compagnia de' Bardi* XII. Benedek pápa utasítására 10 ezer aranyforint értékben gabonát szállított a törökök által megtámadott örményeknek.⁷ A kérés április 10-én érkezett, és még a hónap vége előtt a társaság ügynökei felvásárolták Nápolyban és Bariban a szükséges mennyiségű gabonát, majd elindították a hajókat a Fekete-tenger felé. *Giovanni Villani* korabeli történetíró beszámolója alapján azonban 1344-re mind a *Bardi*, mind a *Peruzzi* társaság csődbe ment. Villani III. Edward angol királynak nyújtott 900 ezer és 600 ezer aranyforintos hadikölcsönt okolta ezért, ám ez kétségbe vonható, ekkora összegek ugyanis nem szerepeltek a könyveikben. Viszont azt tudjuk, hogy a gyapjúkereskedés legbefolyásosabb szereplői voltak a királyi udvarban, ehhez pedig kiterjedt fiókhálózatot és fejlett futárszolgálatot tartottak fenn Európa-szerte.⁸

⁶ Ez a család feltehetően az acélról kapta a nevét – olaszul *acciaio*, 1282-ben alapítottak kereskedő társaságukat, 1342-ben mentek csődbe.

⁷ Természetesen a felebaráti szeretet mellett az is közrejátszott, hogy az örmény keresztények egy része csatlakozni kívánt a Szentszékhez.

⁸ Bővebben lásd *Russell* (1918) *The societies of the Bardi and the Peruzzi and their dealings with Edward III* írását.

Firenze és környezetének zsidósága. Az olasz zsidóság gyökerei

Villányi Benjámín, MSc

Mindezek miatt könnyen érthető, hogy a firenzei nagypolgárok nem szerettek volna maguk mellé versenytársat, és a város vezetésében minden befolyásukat latba vetették a zsidók városon kívül tartására. Ugyanakkor a történelem közbeszólt, az említett kereskedők és bankárok csődbe mentek az 1340-es években, 1348-ban pestis pusztította el a város lakosságának 40–60%-át – ez szolgált történeti háttérül *Giovanni Boccaccio* művének, a *Dekameronnak*. 1378 nyarán kitört a gyapjúmunkások felkelése, a *Tumulto dei Ciompi*. Ezt ugyan leverték, és sikerült visszaállítani az előkelő családok uralmát, de végül a Mediciek kerültek hatalomra a város vezetésében. 1434-ben visszatért *Cosimo de' Medici* a száműzetésből, és kiszorította a hatalomból a korábbi vezetőket, az *Albizi* családot és szövetségeseiket, a *Strozzikat*. Első intézkedései között szerepelt, hogy 1437. október 17-én kiváltságlevelet kapott a Signoriától – IV. Jenő pápa beleegyezésével – *Ábrahám San Miniatóból*,⁹ hogy családjával és üzlettársaival Firenzében pénzkölcsönzéssel foglalkozhasson, továbbá a szombatot és a többi ünnepet megtarthassa, zsinagógát építhessen és semmilyen megkülönböztető jelzést ne kelljen viselnie. Bár már ilyen engedély kiadására 1430-ban feljogosították a Signoriát, és 1428-ban Bolognához és Forlíhoz hasonlóan itt is tartottak a zsidók gyűlést, de ez az 1437-es kiváltságlevél az első egyértelmű bizonyítéka a zsidók betelepülésének (*Salvadori* (2000) 19–20. o.).

A zsidók korántsem közelítették meg az említett bankházak méreteit, leginkább záloghitelezéssel foglalkoztak, ügyfeleik között ezért főleg az alacsonyabb osztályok képviselőit találhattuk. Az ilyen hitelezést *condottának* (vezet, visz, irányít) hívták, ugyanis a város vezetői hívták (vezették) a városba a zsidó pénzkölcsönzőket. A hitelezés feltételeit pontosan rögzítették 3–10 évre, és ezt rögzítették a koncesszióról szóló szerződésben (*capitoli*), amit a városi gyűlés erősített meg. A feltételek között meghatározták a könyvvitel és a ki nem váltott zálogtárgyak kezelésének szabályait, az induló tőke nagyságát, továbbá a szabályok megsértéséért fizetendő büntetéseket. Korábban a keresztény záloghitelezők éves adót fizettek bűneik megváltásáért, 1437-től a zsidók vették át tőlük a tevékenységet és az adó fizetését is (*Salvadori* (2000) 16. o.). Az 1430-as rendelet meghatározta a lehetséges legmagasabb kamat mértékét is, mégpedig líránként 4 dínárt havonta, míg a keresztények legfeljebb 6-ot kérhettek. A római líra 327,168 g (más források szerint 327,453 g) ezüstnek felelt meg, egy líra 240 dínárt ért, azaz a kamat havonta 4/240-ed, ami évesítve ennek a 12-szerese 20%. Ha azt tekintjük, hogy akkoriban egy zsidónak milyen korlátozott eszközei

⁹ Kisváros Firenzétől 40 km-re nyugatra.

Firenze és környezetének zsidósága. Az olasz zsidóság gyökerei

Villányi Benjámín, MSc

voltak az adósával szemben fellépni, akkor ez a kockázatok figyelembe vételével nem tekinthető soknak.¹⁰

Zsinagógát 1456-ban említenek először, de valószínűleg már korábban is volt imádkozásra szolgáló helyiség a városban. A pénzkölcsönzéssel foglalkozóknak nem kellett megkülönböztető jelzést viselniük, de a többieknek igen, egy sárga kört, ezt hol szigorúbban, hol kevésbé ellenőrizték, és központi kérdése volt a condottának. 1458-tól a zsidó pénzkölcsönzőknek adóval kellett hozzájárulni a *Santo Spirito* templom építésének költségeihez (Salvadori (2000) 21. o.). Ez a megalázással egybekötött adóztatás nem volt újdonság, már a Szentély lerombolása után is adózni kellett a római Jupiter templom felépítésére (*fiscus Iudaicus*). Emellett szigorú büntetéseket is kiróttak, ha valaki a condottában foglalt határidőn túl hitelezett, 1461-ben 22 ezer aranyforint büntetést róttak ki *Vitale da Montalcinóra*, míg 1481-ben *Salomone da Perugiára* 20 ezer aranyforintot, akinek csak a fiai rendelkeztek engedéllyel (Salvadori (2000) 23. o.). Szemléltetésül 1 aranyforint 3,54 gramm arany, ezért az összeg ma körülbelül 800–900 millió magyar Ft-nak felel meg, ez értelemszerűen mindkét családot azonnal csődbe vitte.¹¹

A helyiekkel való viszony a záloghitelezés miatt elég feszült volt. Ezen kívül az intim érintkezést a keresztények és zsidók között mindkét oldalon szigorúan tiltották és büntették. Gyakoriak lettek a zsidóellenes megmozdulások, sokszor kitért zsidók felbujtására. A ferencesek közül *Bernardino da Feltre* prédikált ekkoriban Firenzében. Trentóban is tartott beszédeket, és nem sokkal később, 1475 húsvétján tűnt el egy kisfiú, *Simonino di Trento* a városban. Édesapja azzal vádolta meg a zsidókat, hogy a gyerek vérért vették, és a *macesz* sütéséhez használták föl azt. Az alaptalan vádak ellenére az egész zsidó közösséget letartóztatták, kínvallatásnak vetették alá, majd Sámuel, a helyi gyülekezet vezetőjét máglyán elégették. Csak 1965-ben szüntették meg Simonino mártírként való tiszteletét. Ez a ferences szerzetes Firenzében is a zsidók ellen tudta hangolni a népet, *Luca Landucci* leírásából tudjuk, hogy csak az *Otto di Guardia e Balìa*¹² tagjai tudták megakadályozni, hogy egy Manuellino nevű zsidó pénzkölcsönzőt felkoncoljanak – bár a napló írója később az örök balszerencsés

¹⁰ Klasszikus mű ebben a témában Shakespeare *A velencei kalmár* című színdarabja.

¹¹ 1 troy uncia arany 31,1034768 g, míg az arany árfolyama 2013. február 4-én 1669 \$ unciánként, a dolláré 214,31 Ft. Így 1 gramm arany 11 500 Ft, 22 ezer aranyforint pedig 895 603 491 Ft. Ha pedig a malmi búza átlagára 2012 decemberében 68 535 Ft, akkor XII. Benedek pápa körülbelül 5940 tonna búzát küldött Örményországba. Természetesen mindez csak durva becslés, hiszen 100 évvel korábban történt az eset, továbbá a termékek árarányai az elmúlt évszázadokban sokat változtak.

¹² Firenze rendfenntartó szervezetét hívták így, amely 8 tagból állt.

Firenze és környezetének zsidósága. Az olasz zsidóság gyökerei

Villányi Benjámín, MSc

eseteiről számol be (*Salvadori* (2000) 23–24. o.). A zsidókat igyekezett megvédeni a Medici család az erőszakos támadásoktól, Cosimo de' Medici és *Lorenzo il Magnifico* alatt sem történtek nagyobb pogromok. Azonban 1492-től, a spanyolországi kiűzetés után egyre több szefárd zsidó és *marrano*, azaz kikeresztelkedett zsidó érkezett Firenzébe, ami még inkább fokozta a zsidók elleni gyanút és ellenszenvet. 1493 augusztusában egy *Bartolomeo de Cases* nevű fiatal zsidó megsebesített a késével egy keresztény fiút, és a vád szerint ezen kívül szentképeket gyalázott meg. Az ítélet felfoghatatlanul kegyetlen volt, egy-egy kezét egy-egy templom előtt kellett levágni, míg a szemeit az *Orsanmichele* előtt kellett kivájni. De az ítélet végrehajtására tartó szekeret, megtámadta a feldühödött tömeg, és halálra kövezték a fiút, majd az utcákon hosszan vitték a holttestet, amit botokkal ütlegeltek. A holttestet a *Porta Romana* előtt hagyták, ahol az előírás szerint mindenesetre végrehajtották az ítéletet (*Salvadori* (2000) 25. o.).

1493-ban visszatért Bernardino da Feltre, de ami ennél súlyosabb, megjelent *Girolamo Savonarola* ferrarai domonkos szerzetes. 1494-ben VIII. Károly francia király megtámadta Itáliát, ekkor száműzték a *Piero de' Medicit*, és Savonarola a köztársaságot visszaállítva át tudta venni a hatalmat, szigorúan vallásos és aszketikus nézetei emiatt hivatalossá váltak. Ezalatt a zsidók hitelezési koncesszióját felfüggesztették, és egy évet adtak, hogy minden kölcsönüket rendezzék. 1496-ban megalapították a *Monte di Pietà*t, amit a katolikus egyház szervezett, hogy helyettesítse az uzorát – ellehetetlenítve a zsidók záloghitelezését. Érdekesség, hogy a legrégebb óta megszakítás nélkül üzemelő bank, az 1472-ben Sienában alapított *Monte dei Paschi* is ilyen intézményként kezdte meg működését. 1512-re végül visszakerültek a Mediciék a hatalomba, így a zsidók is visszatérhettek, és 1524-ben új capitoltit kötöttek (*Salvadori* (2000) 26. o.). 1527-ben azonban V. Károly német-római császár Róma ellen vonult, és a hatalmi űrt kihasználva ismét elűzték a Medicieket, ám 1533-ban a békekötéssel végül visszakerültek Firenze élére. Ekkor a zsidók is visszamehettek ismét a városba. 1569-ben *I. Cosimo de' Medicit* nagyhercegi rangra emelte V. Pius pápa, ezért cserébe viszont a zsidóknak gettóba kellett költözniük, ami a mai Piazza della Repubblica területén helyezkedett el és 1848-ig fennállt (*Salvadori* (2000) 27. o.).

Végül Toscanában nem Firenze lett hosszú évszázadokig a zsidóság központja, csak 1865-től szerzett nagyobb jelentőséget, amikor az Olasz Királyság fővárosa lett (Róma csak 1871-től lett főváros, ugyanis utolsóként csatlakozott az egyesült Olaszországhoz). Hogy megértsük miért egy másik város, a tengerparti *Livorno* vált az itteni zsidóság központjává, érdemes

Firenze és környezetének zsidósága. Az olasz zsidóság gyökerei

Villányi Benjámín, MSc

Munkácsi (1935) kötetét elővonnunk. *I. Ferdinando de' Medici* nagyherceg igyekezett a Spanyolországból és Portugáliából (avagy a Nápolyi Királyság és a Pápai Állam területéről) menekülő szefárd zsidókat országában letelepíteni. Legfontosabb célja az volt, hogy felvirágoztassa Livorno kikötőjét, ezért 1587-es hatalomra kerülésével lehetővé tette a különféle nemzetek tagjainak, közöttük a zsidóknak a városba költözését. A legfontosabb az ilyen kiváltságlevelek közül az 1593. június 10-én kiállított *Livornina*, amely engedélyezte a zsidók szabad kereskedését és letelepedését, továbbá egy tanácsot, a *Massarikat* hatalmazta fel a *Congresso* döntéseinek végrehajtására és az igazságszolgáltatásra, ezen kívül az újonnan érkezők közösségbe történő felvételéről (*ballottazione*) is ők határoztak. Ez óriási kiváltságot jelentett, ugyanis a livornói zsidóknak nem kellett megkülönböztető jelet vagy ruhadarabot viselniük, nem kényszerültek gettóba, szabadon közlekedhettek és végezheték tevékenységüket a városban. Ilyen kiváltságos helyzetben zsidók a keresztény Európában nagyon kevés helyen élhettek máshol. Hatalmas és díszes zsinagógát építettek (*Tempio Maggiore*), és Livorno zsidó közösségét olyan neves személyek látogatták meg, mint *Mária Terézia* későbbi magyar királynő és férje, *II. Ferenc* Toscana nagyhercege, *II. József* császár és még számos más uralkodó és előkelőség. A gazdaság mellett virágzott a vallási élet és a művészet, emiatt a zsidók tekintetében érthető Firenze háttérbe szorulása ebben az időszakban.

Firenze és környezetének zsidósága. Az olasz zsidóság gyökerei

Villányi Benjámín, MSc

FELHASZNÁLT IRODALOM

CALIMANI, ROBERTO – GIOVANNINA, SULLAM REINISCH – CESARE, VIVANTE

2000 *Venice – Guide to the Synagogues, Museum and Cemetery*. Marsilio Editori, Velence (Olaszország)

LIGETI SÁNDOR

2006 A modern bankok kialakulása In: LIGETI SÁNDOR – SÜLYÖK-PAP MÁRTA szerk. *Banküzemtan*. BKÁE Pénzügyi Intézet, Budapest,

MUNKÁCSI ERNŐ

1935 *Livorno-i régiségek – Antiquitates Liburnenses*. Múlt és Jövő kiadása, Budapest

MUNKÁCSI ERNŐ

1944 *Könyvek és kövek*. Libanon kiadása, Budapest

PERANI, MAURO

2002 La cultura ebraica a Bologna tra Medioevo e Rinascimento nella testimonianza dei manoscritti In: PERANI, MAURO szerk. *La cultura ebraica a Bologna tra Medioevo e Rinascimento – Atti del convegno internazionale: Bologna, 9 aprile 2000* Editrice La Giuntina, Firenze (Olaszország)

RENOUARD, YVES

1964 Una spedizione di cereali dalla Puglia in Armenia eseguita dai Bardi per conto di Benedetto XII. *Studi Salentini*, 18. sz., 242–278. o.

SALVADORI, ROBERTO G.

2000 *Gli ebrei di Firenze – Dalle origini ai giorni nostri*. Editrice La Giuntina, Firenze (Olaszország),

SZABOLCSI MIKSA

1904 *Olasz zsidók között*. szerzői kiadás, Budapest

SZABOLCSI MIKSA szerk.

1908 *A zsidók egyetemes története 6 kötetben*. Phönix Irodalmi Részvénytársaság, Budapest

Firenze és környezetének zsidósága. Az olasz zsidóság gyökerei

Villányi Benjámín, MSc

Villányi Benjámín hagyományőrző zsidó családból származik. Felsőfokú tanulmányait a Budapesti Corvinus Egyetemen végezte, 2013-ban szerzett kitüntetéses MSc diplomát pénzügyből. Számos nyelven beszél, ír és olvas, beleértve az olasz nyelvet is. 2010-ben nyelvi ösztöndíjat nyert Firenzébe. Korábbi ismeretei kibővítése és elmélyítése érdekében az OR-ZSE Liturgia szakára jár, és kántori tanulmányokat folytat. Jelenleg a Frankel Leó utcai zsinagóga egyik kántora.

Útmutatás azok számára, akik a cikket idézni kívánják:

VILLÁNYI Benjámín 2014 Firenze és környezetének zsidósága. Az olasz zsidóság gyökerei. *Yerusha. Zsidóság és kulturális antropológia. Online folyóirat. 2014/1.*

url: <http://www.yerushaonline.com/?v=8b9a0107>